

Comunismul în Slovacia

Slovakia is a country with an area of 49.000 km², geographically located between Moravia River to the West, Tisa River to the East, and the middle course of the Danube River, to the South. Throughout history, regions of Slovakia belonged, in turns, to Samo's Empire, Great Moravia, Hungarian Kingdom, Habsburg Empire, Austro-Hungarian Empire and Czechoslovakia.

The Slovak State was clearly outlined on the world political map for the first time during the Second World War, from 1939 to 1945. On January 1st 1993, the Slovak Republic gained its independence for the second time, following the peaceful dissolution of Czechoslovakia.

Although the communist regime was initially set up in Czechoslovakia as a fairly mild regime, it gradually turned into rather harsh governance. The objectives of the Czechoslovak Communist Party were set out by the Party's directives and congresses which contemplated five-year plans. The entire country was subject to a pronounced industrialisation process and the number of people working in the industrial sector grew from 216.884 in 1948 to 409.933 in 1960 and 504.844 in 1965. In 1980, the number of people employed in different industrial areas reached over 800.000 persons.

During the communist dictatorship in Czechoslovakia, as in many other similar dictatorships, the state took over the exclusive control of economy starting with 1945, when the first nationalization wave started and which was soon followed by the nationalization of the small and medium enterprises (February 1948). Following the Czech model from Prague, the Slovaks expelled several uncomfortable deputies from the Slovak National Council while others were already in prisons or in exile. Moreover, the church was oppressed; the factories and the agricultural farms were managed by scantily trained workers who were appointed based on their affiliation to the Communist Party. The young people were represented by the Czechoslovak Union of Youth.

The Prague Spring, the "Velvet" Revolution and the "Velvet" Divorce, are just some defining moments that characterise the contemporary society of Slovakia.

Key-words: Slovakia, Czechoslovakia, Czecho-Slovakia, Republics of the Soviet Union, Poland, Hungary, German Democratic Republic, Prague, Moscow, Bratislava, Occident, K.S.Č. (Czechoslovak Communist Party), Slovak National Council, Slovak Communist Party, Charta '77, Civic Forum, Public Opinion against Violence; Council for Mutual Economic Assistance, National Convention, Czechoslovak Union of Youth, Federal Convention, N.A.T.O., N.U.O, Prague Spring, "Velvet" Revolution, "Velvet" Divorce, communism, socialism with a human face, Warsaw Pact.

Cuvinte-cheie: Cehoslovacia, Ceho-Slovacia, Slovacia, U.R.S.S, Polonia, Ungaria, R.D.G., Praga, Moscova, Bratislava, Occident, K.S.Č. (Partidul Comunist Cehoslovac), Consiliul Național Slovac, Partidul Comunist Slovac, Charta 77, Forumul Civic, Opinia Publică împotriva Violenței; C.A.E.R., Adunarea Națională, Uniunea Cehoslovacă a Tineretului, Adunarea Federală, N.A.T.O., O.N.U., Primăvara de la Praga, Revoluția „de catifea,” Divorțul „de catifea”, comunism, socialism cu față umană, Pactul de la Varșovia.

Slovacia este o țară de 49.000 km² situată între fluviile Moravia la apus, Tisa la răsărit și cursul de mijloc al Dunării la Sud.

Poporul slovac este de origine slavă, strămoșii lui ajungând pe teritoriul actualei Slovaciei între secolele V și VI, în timpul migrațiilor. De-a lungul istoriei, regiuni ale Slovaciei au aparținut, pe rând, Imperiului lui Samo, Moraviei Mari, Regatului Ungariei, Imperiului Habsburgic, Imperiului Austro-Ungar și Cehoslovaciei.

Pentru prima oară pe harta politică a lumii, statul slovac a apărut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, între 1939-1945, obținându-și, pentru a doua oară, independența pe 1 ianuarie 1993, în urma dizolvării pașnice a Cehoslovaciei.

În *Scurta istorie a Slovaciei*, elaborată de către un colectiv coordonat de Elena Mannová, apărută în România în anul 2011, sub egida Editurii Enciclopedice, se face precizarea că, în abordarea trecutului slovacilor, s-a renunțat la ideea scoaterii forțate a acestora din contextul istoriei Ungariei, deoarece teritoriul de astăzi al Slovaciei a aparținut, timp de mai multe secole, Ungariei Superioare, numindu-se „Felvidék”, adică „Țara de Sus”, iar după înfrângerea de la Mohács (1526), când Ungaria s-a destrămat în 3 părți, teritoriul respectiv a

trecut în partea Ungariei Regale, cu capitala la Bratislava timp de 100 de ani, devenită, ulterior, componentă a Imperiilor Habsburgic și Austro-Ungar, până la destrămarea acestuia în 1918.

Deși în Cehoslovacia comunismul s-a instaurat la început ca un regim destul de blând, treptat, el a devenit unul foarte brutal. S-a ajuns până la mutarea a mii de familii prin operațiunea „B” din Bratislava în mediul rural, fără nicio decizie judecătorească, ci numai ca urmare a unei hotărâri administrative.

La încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, după modelul ceh de la Praga, slovacii i-au exclus din Consiliul Național Slovac pe unii deputați incomozi, alții fiind fie la închisoare, fie în exil, și l-au ales președinte pe comunistul Karol Šmidke, adoptându-se programul pentru instaurarea definitivă a regimului de democrație populară în Slovacia.

În instituții, sindicate, administrație, asociații și școli, „comitetele de acțiune” dizolvau comitetele orășenești și județene în care comuniștii nu aveau majoritatea, rămânând doar o treime din ele în localități și 6 comitete naționale județene din 79, câte au fost inițial. În întreprinderi acționau consiliile muncitorești și milițiile populare înarmate, folosite de Partidul Comunist Cehoslovac (Komunistická Strana Československa – K.S.Č.) ca „trupe de șoc” pentru uzurparea pozițiilor de răspundere politică.

După lovitură de stat din februarie 1948, un prim lot de politicieni din Partidul Democrat a fost condamnat la 29 aprilie la închisoare, la 9 mai s-a adoptat noua constituție a Cehoslovaciei, care limita proprietatea privată, apoi, în același an, la 21 iulie s-au legiferat schimbările politice din țară. Anul 1948 a adus și schimbarea președintelui țării, fiind ales Klement Gottwal, moment în care s-a identificat funcția de conducător al partidului cu cea de conducător al statului.

În ceea ce privește organizarea politică, Adunarea Națională reprezenta puterea legislativă, iar guvernul pe cea executivă.¹ Dacă la alegerile parlamentare din 30 mai 1948 se putea introduce în urnă un bilețel alb, pentru vot neutru, fapt de care au profitat 10,7% din alegătorii întregului stat și 14,1% de pe teritoriul Slovaciei, la următoarele alegeri, tipic orânduirii comuniste, au participat 99% dintre alegători, cu toții votând în favoarea regimului comunist.

Ca o consecință a loviturii de stat din 1948, numărul membrilor partidului a crescut de două ori în Slovacia, trecând de 400 de mii, reprezentând 19,3% din populația adultă. În iunie 1948, Partidul Comunist Slovac s-a unit cu K.S.Č., dar a funcționat ca o organizație regională, chiar dacă autonomia sa a fost în continuă scădere. În componența Frontului Național, cu pondere nesemnificativă, intrau și partidele Libertății și ale Renașterii, cel din urmă luând locul Partidului Democrat, desființat, în timp ce social-democrații care candidaseră în 1946 sub numele de Partidul Muncii s-au autodesființat forțat.²

Mișcarea sindicală se bucura de o putere reală în stat, prin intermediul diferitelor organizații din întreprinderi, care cuprindeau toți angajații, aceasta putând influența condițiile de muncă, salariile, atribuirea locuințelor și activitățile sportive. În ceea ce privește tinerii, ei erau reprezentați de Uniunea Cehoslovacă a Tineretului.

În cadrul dictaturii comuniste din Cehoslovacia, ca și în alte dictaturi de același tip, statul a preluat monopolul economiei începând cu 1945, când a avut loc primul val al naționalizărilor, apoi, după februarie 1948, a urmat naționalizarea întreprinderilor mici și mijlocii, ce a dus la scăderea drastică a numărului de persoane angajate în activități economice mici, de la 150.000 la 7.500 până în anul 1953. A început un proces intens de școlarizare a muncitorilor, fabricile începând să fie conduse de directori din rândurile lor, în armată membrii de nădejde ai partidului deveneau ofițeri, iar în universități erau primiți studenții care proveneau din familii în care regimul comunist avea încredere.

¹ Elena Mannová, *Scurtă istorie a Slovaciei*, Editura Enciclopedică, București, 2011, p. 379.

² *Ibidem*, p. 380.

Procesul colectivizării țăranilor, care reprezentau 47,45%, a fost anevoios, mai ales că Partidul Slovac a negat intenția înființării colhozurilor, ba mai mult, le promitea țăranilor împărțirea proprietăților agrare mai mari de 50 de hectare, astfel că, în anul 1953, cooperativele dețineau doar 35,8% din terenul arabil, iar în 1958, 66,6% din totalul pământului arabil.³ În procesul forțat al colectivizării agriculturii s-au făcut numeroase presiuni, de la monopolul statului asupra utilajelor și îngrășămintelor la introducerea unor cote mari pe care trebuiau să le dea țăranii, la pedepsirea, alungarea din sate sau încadrarea în muncă, în industrie, a celor care nu se înscriau în colhozuri.

Biserica a fost, treptat, scoasă din viața publică, confiscându-i-se averile, ea fiind, totodată, dependentă de salariile plătite de stat și controlată de „Oficiul slovac pentru chestiuni bisericești.”⁴ În anii '50 au fost închiși sute de călugări, lichidate mănăstirile de maici, Securitatea arestând 962 de maici, episcopi importanți au fost condamnați la ani grei de închisoare, iar 302 dintre cei 2056 de preoți romano-catolici și greco-catolici au făcut închisoare. Biserica Greco-Catolică a fost lichidată, credincioșii ei fiind obligați să treacă la Biserica Ortodoxă, care, prin nesubordonarea față de Roma, părea mai puțin periculoasă.

Obiectivele Partidului Comunist Cehoslovac erau stabilite în directivele și congresele partidului pe planuri cincinale, în țară începând un proces accentuat de industrializare, numărul angajaților din industrie crescând de la 216.884 în anul 1948 la 409.933 în anul 1960, 504.844 în 1965, în 1980 fiind angajate peste 800.000 de persoane.⁵ Întreprinderile industriale din Cehia, fiind suprasolicitate, făceau ca producția să fie mutată în Slovacia, la fel și fabricile de armament, datorită poziției mai îndepărtate de granițele țărilor membre ale N.A.T.O. În Slovacia au apărut întreprinderi noi, cea mai mare fiind Întreprinderea Metalurgică a Slovaciei Răsăritene de la Košice, multe din ele fiind înființate din cauza embargoului occidental asupra mărfurilor strategice. Deși pentru construirea lor nu s-a ținut cont de mărimea investițiilor făcute și de productivitate, ele au funcționat câteva decenii. Într-un fel, scopurile industrializării Slovaciei erau apropierea economică, socială și culturală de Cehia, mai ales că cehii comuniști au preluat ideologia antebelică a cehoslovachismului, care promova uniformizarea etnică a celor două popoare, astfel că atribuțiile organelor naționale slovace s-au restrâns, iar Constituția din anul 1960 a redus rolul Consiliului Național Slovac.

Desființarea administrației locale slovace a fost urmată de numeroase procese politice; în 1951 a fost arestat Gustáv Husák, lider comunist, probabil cu scopul de a anihila orice tendință de separatism a slovacilor. Creșterea economică cantitativă s-a dovedit a fi ineficientă, iar izolarea Cehoslovaciei de restul țărilor nu a reușit atât de bine ca în cazul altor popoare comuniste, așa că a apărut tendința regimului de a denunța, în parte, crimele săvârșite la instaurarea comunismului în Cehoslovacia. Reabilitările, însă, i-au avut în vedere doar pe comuniști, cum ar fi cazul lui Gustáv Husák. Aceste atitudini divergente în ceea ce privește procesele politice și reabilitările preferențiale au dus la împărțirea conducătorilor din K.S.Č. în „reformatori” și „dogmatici.”⁶

Nici regimul comunist din Cehoslovacia nu permitea formularea liberă a opiniilor sau criticarea sistemului politic, dar idei reformatoare au pătruns în interiorul Partidului Comunist Slovac, mai ales în prima jumătate a anilor '60, după îndepărtarea lui Viliam Široký și a lui Karol Bacílek de la conducerea partidului, reprezentanți ai marxismului ortodox și ai centralismului orientat spre Praga. În locul lor, în fruntea partidului au ajuns Alexander Dubček și Vasil Biľak, mai deschiși spre nou, doritori de a promova „socialismul cu față umană.”⁷

³ *Ibidem*, p. 383.

⁴ *Ibidem*, p. 380.

⁵ *Ibidem*, p. 386.

⁶ *Ibidem*, p. 389.

⁷ *Ibidem*, p. 390.

Nemulțumirile cetățenilor erau mai accentuate poate în Slovacia, având și caracter național, ca o replică la jignirile făcute de președintele țării, primul secretar al K.S.Č.-ului, Antonín Novotný, cu prilejul unor manifestări publice ce au avut loc în Slovacia în 1963 și în 1967. Ca urmare, curentul reformator a dus și la demiterea președintelui Antonín Novotný și, pentru prima oară în istoria K.S.Č.-ului, a fost ales un președinte slovac: Alexander Dubček. Acesta nu era un inițiator al reformelor, însă le-a încurajat, introducând diferite reforme economice, săptămâna de lucru de 5 zile, desființând cenzura și acordând libertate presei. Totodată, au putut intra publicațiile străine în țară, nu s-au mai bruiat posturile de radio din occident, a slăbit presiunea asupra cultelor, mulți deținuți politici au fost eliberați și s-a permis călătoritul în străinătate.

Partidul Comunist din Slovacia a cerut federalizarea Cehoslovaciei, bucurându-se de o mare susținere populară. Evenimentele din Cehoslovacia, reformele, lipsa cenzurii, apropierea de Occident au speriat conducerea de la Moscova, astfel că, în cursul primăverii și verii anului 1968, au avut loc negocieri cu conducerea K.S.Č.-ului, pentru a încetini aceste schimbări. În urma discuțiilor care au avut loc la Čierna nad Tisou, chiar în gara de pe frontiera cehoslovaco-sovietică, la 3 august, reprezentanții partidelor comuniste din U.R.S.S., Cehoslovacia, Polonia, Ungaria și R.D.G. au semnat la Bratislava o declarație prin care se preciza că este datoria fiecărei țări comuniste să apere sistemul socialist. Așa se justifică intervenția care a avut loc la 21 august 1968, singura misiune de luptă din istoria Pactului de la Varșovia (1955-1990), prin care armatele membre, în care au fost implicate aproximativ o jumătate de milion de persoane, au ocupat teritoriul Cehoslovaciei. Operațiunea s-a dovedit un succes din punct de vedere militar, deoarece Statul Major al armatei cehoslovace a ordonat să nu se opună rezistență. Din punct de vedere politic, sovieticii au dorit să instaureze la Praga un guvern al muncitorilor și țăranilor, format din agenți sovietici, care însă nu s-au putut impune, în consecință, conducerea țării a transmis o declarație de condamnare a ocupației.

În ciocnirile dintre armatele de ocupație și cei care demonstau împotriva lor și-au pierdut viața numeroase persoane. Au fost arestați și transportați la Moscova: Alexander Dubček (președintele K.S.Č.-ului), Jozef Smrkovský (președintele Adunării Naționale) și Oldřich Černík (primul-ministru).

La negocieri a participat și președintele statului, Ludvík Svoboda. La 27 august 1968 s-a încheiat un protocol, începând în istoria țării un proces cunoscut sub numele de „normalizare”. De fapt, întreaga perioadă care a urmat, între 1969-1989, s-a numit anii „normalizării”.⁸ Așadar, s-a instaurat, din nou, controlul sovietic, s-a semnat un acord de staționare temporară a trupelor sovietice în Cehoslovacia, Alexander Dubček a fost înlocuit, în aprilie 1969, cu Gustáv Husák.

La 1 ianuarie 1969 s-au înființat Republica Socialistă Slovacă și Republica Socialistă Cehă, cu adunări parlamentare și guverne diferite, împreună formând Republica Socialistă Cehoslovacă, cu același președinte, un guvern federal și o Adunare Națională Federală, alcătuită din două camere: Camera Poporului și Camera Națiunilor. Din păcate, atribuțiile Consiliului Național Slovac și ale parlamentului au fost limitate treptat, ba mai mult, s-au desființat unele ministere slovace.

Într-un document de partid intitulat „Învățămintele de pe urma evoluțiilor de criză la nivelul partidului și al societății care au urmat celui de-al XIII-lea Congres al K.S.Č.” s-a legiferat în 1970 ideologia „normalizării”.⁹ Prin aceasta, clasa muncitoare și Partidul Comunist aveau rolul conducător în societate, statul socialist reprezenta forma de dictatură proletară, ce stabilea impunerea ideologiei marxist-leniniste prin orice mijloace de masă, proprietatea comună asupra mijloacelor de producție și planificarea economiei. Au început epurări politice, mai blânde decât cele de după februarie 1948, prin care erau verificați membrii partidului de sus în jos, apoi împărțiți în trei categorii: membrii verificați, membrii fără activitate politică și

⁸ *Ibidem*, p. 393.

⁹ *Ibidem*, p. 393.

membrii excluși ca „oportuniști de dreapta” (21,7%).¹⁰ Membrii excluși și-au pierdut pozițiile deținute, li s-a interzis practicarea unor meserii, li s-au retras gradele militare și pașapoartele, ba mai mult, și copiii lor au fost discriminați la admiterea în învățământ. Aceste epurări politice au permis accesul printre elitele vieții social-politice al activiștilor necalificați în pozițiile pe care le ocupau, fiecărui post important i se aloca un activist care verifica și aproba candidații, în timp ce pozițiile superioare, la nivel de partid, armată, stat, Securitate, trebuiau aprobate la Moscova.

Regimul politic s-a consolidat, folosind măsurile de izolare și intimidare specifice regimurilor totalitare, au fost, din nou, reduse călătoriile în Occident, a scăzut importul de cărți, presă și filme străine, a reînceput bruierea posturilor de radio din străinătate, revistele reformiste, printre care „Kultúrny život”, au fost desființate.

K.S.Ā.-ul a început să fie perceput „ca slujitor al unor puteri străine, iar în Slovacia ca slujitor atât al stăpânului sovietic, cât și al vasalului său de la Praga”¹¹.

După anul 1968 nu s-a mai menționat termenul de comunism, în schimb, în documentele de partid se făceau referiri la „desăvârșirea construirii societății socialiste, societatea multilateral dezvoltată sau la socialismul realist”.¹²

În cadrul C.A.E.R.-ului¹³ în Slovacia s-a pus accent pe producția de utilaje hidraulice, utilaje folosite în construcții, arme (tunuri, tancuri, vehicule blindate, muniție), rulmenți, autocamioane și produse chimice, multe din acestea depinzând de factori externi, în special de războiul rece, dar și de deciziile politice ale țărilor comuniste.

Deși la jumătatea anilor '80 numărul angajaților din industrie atingea cote maxime, acordurile internaționale cu privire la dezarmare de la sfârșitul deceniului afectau economia cehoslovacă. Oamenii de rând aveau o anumită siguranță socială, un loc de muncă asigurat, servicii medicale și educație gratuite, locuințe ieftine, alimente de bază subvenționate. Cei din clasa de mijloc aveau o mașină, o grădină la marginea orașului sau o cabană și-și permiteau un concediu la mare într-una din țările socialiste. Nomenclatura avea acces la centre medicale și de recreere cu circuit închis și putea cumpăra mărfuri din import în rețelele de magazine „Tuzex”, pe baza unor „bonuri”. Acestea puteau fi obținute și de cetățeni obișnuiți prin schimbarea la bancă a valurilor occidentale.

Chiar dacă după 1968 s-au atenuat unele restricții în ceea ce privește cultele și s-a restaurat activitatea Bisericii Greco-Catolice, statul bloca numirea episcopilor catolici, iar pentru răspândirea literaturii religioase au fost închiși, în perioada 1968-1988, peste 70 de clerici laici. Disidența catolică avea o rețea de editare și răspândire a literaturii religioase bine pusă la punct și a organizat la 25 martie 1988 cea mai mare manifestație a ultimelor decenii, la Bratislava, pentru libertate religioasă, numită „demonstrația cu lumânări”.¹⁴

Criticile la adresa regimului se exprimau în revistele ilegale: „Kontakt”, „Fragment K”, iar analizele politice semnate de Milan Šimečka și Miroslav Kusý apăreau sub formă de samizdat¹⁵, în literatura exilului sau la Radio „Europa liberă”. Cei doi au semnat și Charta 77, cea mai cunoscută formă de opoziție împotriva regimului de dictatură din Cehoslovacia. În perioada Perestroikăi din U.R.S.S. s-au reactivat câteva grupuri de stânga, unele au luat ființă, cum ar fi cele neorganizate ale artiștilor și ale tineretului, numite „insule ale deviaționismului pozitiv”, ignorate de guvern. Alte grupări au devenit preocupate de protecția mediului, prin publicația „Bratislava nahlas” (*Bratislava cu voce tare*).

¹⁰ *Ibidem*, p. 394.

¹¹ *Ibidem*, p. 395.

¹² *Ibidem*, p. 384.

¹³ Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, creat la inițiativa U.R.S.S. în 1949 ca organizație economică a statelor comuniste din Europa.

¹⁴ *Ibidem*, p. 397.

¹⁵ Mijloace pentru difuzarea operelor interzise de cenzură folosite în fosta U.R.S.S.

În august 1988 au avut loc numeroase demonstrații la Praga, cu prilejul a 20 de ani de la invazia din 1968, în octombrie pentru a marca crearea statului cehoslovac în 1918, iar în ianuarie 1989 a urmat „Săptămâna lui Palach”, pentru a-l omagia pe studentul Jan Palach, care s-a autoincendiat în 1969, ca protest împotriva ocupației sovietice. Câțiva disidenți slovaci, intenționând să depună coroane la Bratislava în locurile în care au murit civili în 1968, au anunțat autoritățile, însă au fost arestați, iar unuia dintre ei, respectiv lui Ján Čarnogurský, i s-a intentat un proces pentru subminarea statului. Au urmat demonstrații în fața tribunalului, continuate în 16 noiembrie 1989, la Bratislava, în preziua Zilei Internaționale a Studenților, o manifestare pașnică, urmată, în 17 noiembrie, la Praga de o demonstrație împrăștiată cu brutalitate de forțele de ordine. În 18 noiembrie studenții și actorii din Praga au decis să organizeze o săptămână de grevă de protest, alăturându-li-se studenții și actorii din toată țara. În 19 noiembrie a luat ființă, la Praga, Forumul Civic (*Občianske forum*), ca organ de organizare a activităților menite schimbării regimului, și, similar, la Bratislava, în cadrul „Reuniunii artistice” (*Umelecká Beseda*), Opinia Publică împotriva Violenței (*Verejnosť proti násiliu*), ambele desfășurând întruniri publice, la care participau zeci de mii de persoane ce militau pentru diferite revendicări, sfârșitul monopolului K.S.Č.-ului și organizarea de alegeri libere.

U.R.S.S. nu a intervenit și puterea a încercat, fără succes, să oprească aceste mișcări. În 27 noiembrie s-a organizat o grevă generală în toată țara, în urma căreia guvernul a fost forțat să accepte discuții cu Forumul Civic și Opinia Publică împotriva Violenței; Alexander Dubček a fost cooptat în Adunarea Națională de la Praga și ales apoi președintele ei. A luat naștere, astfel, un guvern federal de „uniune națională”, puterea fiind împărțită între K.S.Č. și revoluționari.¹⁶ Mișcări similare au avut loc și la Bratislava. Viliam Šalgovič a fost înlocuit de la conducerea S.N.R.-ului cu Rudolf Schuster, fostul ministru al Justiției, Milan Čič a devenit prim-ministru, iar din noul guvern slovac numai șase lideri erau membri de partid, iar nouă erau ne-membri. Gustáv Husák, care fusese înlăturat în anul 1987 din funcția de secretar general al K.S.Č.-ului, a fost izolat și lipsit de putere până și-a dat demisia în 10 decembrie 1989; în locul lui, Adunarea Federală a Republicii Socialiste Cehoslovace îl alege președinte al țării pe dramaturgul Václav Havel.

În șase săptămâni s-a prăbușit sistemul comunist în Cehoslovacia, fără vărsare de sânge, fără amestecul U.R.S.S., prin presiuni non-violente, în așa-numita „Revoluție de Catifea”. Până la primele alegeri din Ceho-Slovacia din 8-9 iunie 1990 au fost la putere guverne de „reconciliere națională”, în fruntea guvernului federal era slovacul Marián Čalfa, în timp ce Milan Čič era premier al guvernului slovac.¹⁷

Legea lustrației, adoptată în 1991, a slăbit puterea Partidului Comunist, apărând pe scena vieții politice partide noi. După 1989 se impuneau trei transformări structurale în societatea slovacă: organizarea unui sistem democratic și pluralist, transformarea economiei planificate într-una de piață și clarificarea juridică și constituțională a țării.¹⁸ Trupele sovietice au părăsit teritoriul Ceho-Slovaciei abia în iunie 1991, iar în august 1991, când a luat ființă Republica Ucraina, aceasta a devenit noul vecin de răsărit al Slovaciei.

Noile structuri politice militau pentru „întoarcerea în Europa”, intrarea în Uniunea Europeană și aderarea la N.A.T.O. La 15 februarie 1991 președinții Ceho-Slovaciei, Poloniei și Ungariei au semnat un tratat de strânsă colaborare la Visegrád. În anii 1990-1993 și Slovacia a trecut, ca și celelalte țări post-comuniste, printr-o criză economică accentuată, când creșterea prețurilor alimentelor de bază a afectat mai ales pensionarii, familiile cu copii și categoriile sociale defavorizate. Producția industrială a scăzut de la 276,1 miliarde de coroane în 1989 la 186,9 miliarde în 1993, producția în domeniul construcțiilor de la 46,9 miliarde la 22 de

¹⁶ *Ibidem*, p. 398.

¹⁷ *Ibidem*, p. 404.

¹⁸ Între 23 aprilie 1990-31 decembrie 1992 denumirea oficială a Cehoslovaciei era Republica Federativă Cehă și Slovacă.

miliarde, producția agricolă a scăzut cu o treime, valoarea transporturilor rutiere cu două treimi, iar cele feroviare s-au înjumătățit. De asemenea, produsul intern brut a scăzut la 74%, consumul în gospodărie cu o treime, valoarea salariilor la 72,8%, inflația distrugând economiile populației. Curând a apărut șomajul, fenomen social cu care nu era obișnuită populația; dacă în 1990 erau înregistrate 39.603 persoane fără un loc de muncă, în numai trei ani numărul lor s-a înzecit, ajungând la 368.095 de persoane, crescând în continuare, ajungând în 2002 la circa o jumătate de milion de șomeri. O categorie socială grav afectată de aceste schimbări a fost cea a rromilor, majoritatea și-au pierdut sursele de venit, problema aceasta având consecințe și pe plan internațional.¹⁹

Cauza principală a crizei a fost destrămarea piețelor tradiționale, schimbarea raporturilor de proprietate, trecerea la economia de piață, pentru care cadrele legislative, economice și sociale au apărut cu întârziere. Deoarece criza în fostele țări din U.R.S.S. a fost mai puternică, multe întreprinderi din Slovacia și-au pierdut piața de desfacere în aceste țări. Între timp, s-a trecut la desfacerea mărfurilor pe piețele occidentale, ceea ce a contribuit la posibilitatea compensării costurilor materiilor prime și a resurselor energetice provenite din Rusia, astfel încât Slovacia a evitat „capcana energetică”.

Dacă în 1989 s-au construit 33.437 de locuințe, în anul 1995 numărul lor a scăzut de zece ori (3.093), datorită producției mici de materiale de construcție și a reducerii la jumătate a angajaților din construcții. Referitor la producția de armament, care ocupa aproximativ 10% din forța de muncă slovacă angajată în industrie, aceasta a început să scadă deja în anii '80, după 1989 ajungând la jumătate, apoi chiar să dețină un procent nesemnificativ în comparație cu anii războiului rece.

După 1989 s-au restituit proprietățile confiscate, s-au pregătit o serie de legi noi, s-a introdus un nou sistem de impozite, iar coroana slovacă a devenit valută convertibilă.²⁰

Între 1991-1992 a avut loc un prim val de privatizări, când s-au vândut la licitație magazinele, afacerile mici, localurile, restaurantele și diferitele ateliere. În al doilea val de privatizări (1992-1994) s-au vândut fabrici, întreprinderi de comerț, hoteluri și ferme, majoritatea prin metoda cupoanelor: contra sumei de 1000 de coroane, fiecare cetățean major al țării putea cumpăra un carnet de cupoane, care-l făceau proprietarul a 20 de acțiuni la diferite întreprinderi, sau putea investi cupoanele prin intermediul unor fonduri de investiții. La acest nivel a apărut fenomenul de corupție, ceea ce a demonstrat că privatizarea a fost prost făcută, și datorită privatizării băncilor, abia la sfârșitul procesului de trecere de la proprietatea statului la cea particulară. Privatizarea a devenit o sursă de corupție, jafuri și practici de tip mafiot. Conducerile întreprinderilor din vechiul regim, devenite „manageri”, și-au dus, de multe ori, întreprinderile intenționat la faliment, ca să le poată privatiza mult mai ușor. Alte întreprinderi au fost vândute unor investitori străini și, ulterior, falimentate de aceștia, impunându-se, pentru această situație, termenul de „tunelovanie”.²¹ În al treilea val de privatizări, firme din străinătate au preluat unele întreprinderi achiziționate anterior de patroni slovaci. În Slovacia, ca și în unele țări foste comuniste, pătrunderea capitalului străin a fost frânată și descurajată până în 1998, atât prin politica economică, cât și prin instabilitatea politică.

În anul 2000 guvernul a modificat metoda de privatizare, fiecare cetățean putea fi despăgubit prin acțiuni în valoare de 10.000 de coroane. Majoritatea bunurilor privatizate au fost vândute direct și preferențial anumitor cumpărători, în spatele cărora se aflau proprietarii reali, patroni ai unor societăți comerciale anonime, create în scopul cumpărării bunurilor la o valoare scăzută.

¹⁹ *Ibidem*, p. 401.

²⁰ Coroana slovacă, introdusă la 8 februarie 1993 pentru a înlocui coroana ceho-slovacă, a ieșit din circulație la 1 ianuarie 2009, în favoarea monedei Euro.

²¹ *Ibidem*, p. 404.

Imediat după 1990 au apărut și probleme legate de denumirea și simbolurile statului cehoslovac. Cehii și slovacii au căzut de acord cu privire la eliminarea simbolurilor comuniste de pe steag și la excluderea termenului de „socialist” din denumirea țării. De asemenea, a fost acceptată propunerea slovacilor de a se reveni la simbolul național slovac: crucea dublă așezată pe reprezentarea celor trei înălțimi, însă partea cehă nu a acceptat ca simbolurile cehe și slovace să ocupe un loc egal în cadrul stemei și ca numele statului să se scrie Ceho-Slovacia.

Tendențele din Cehia convergeau către un stat unitar și centralizat, cehii văzând în strădaniile de descentralizare ale Slovaciei o tendință de provincializare și o frână în calea îndeplinirii unor sarcini, în timp ce slovacii tratau aspectul ca o premisă fundamentală a procesului de democratizare.²² În opinia cehă, ruperea de Slovacia însemna o mai rapidă reformă economică, mai ușor de implementat, neîngreunată de industria de armament din Slovacia, fără ca industria și comerțul să fie orientate spre piețele răsăritene. Mai era incomodă poziția Slovaciei față de Balcanii aflați în plin război și față de U.R.S.S., în plin proces de destrămare. O altă problemă deosebită o reprezenta și minoritatea maghiară din Slovacia.

La 17 iulie 1992 Consiliul Național Slovac a votat *Declarația cu privire la independent Slovaciei*; Constituția a fost adoptată la 1 septembrie 1992, la 29 octombrie prim-miniștrii Vladimír Mečiar și Václav Klaus au semnat un acord cu privire la relațiile dintre Cehia și Slovacia, la modul de împărțire a bunurilor comune; la 25 noiembrie Adunarea Federală a votat, cu o majoritate foarte fragilă, destrămarea federației, la 31 decembrie Republica Ceho-Slovacă încheindu-și, astfel, în mod oficial existența. La împărțirea comună a averii celor două țări s-a pornit de la faptul că raportul populației era de 2:1; chiar și așa, unele aspecte erau destul de complicate, de exemplu împărțirea armatei, a reprezentanțelor diplomatice, a mijloacelor de transport, însă despărțirea a fost ca și revoluția, „de catifea”.

La 19 ianuarie 1993 Slovacia era primită în O.N.U., ca al 180-lea stat membru; în iulie același an, noul stat a devenit membru în Consiliul Europei, iar în octombrie s-a semnat un acord de asociere la Uniunea Europeană. Prin acest acord, care intra în vigoare în 1995, Slovacia devenea membră a „Parteneriatului pentru pace”, o compensație pentru țările foste comuniste, care doreau să facă parte din N.A.T.O.

Simona **MOCIOALCĂ**

²² *Ibidem*, p. 406.